

ÉLŐ NYELV

Átlagos mondathossz a BUSZI-2-ben?

1. „A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú lexikai és szintaktikai jellemzői” című cikkben VÁRADI–ORAVECZ–PEREDY (2012) néhány olyan állítást publikált, amely alapítván. Cikkük 208. oldalán a szerzők ezt írják: „A BUSZI-korpusz tagolásánál a szöveget annotáló személyek anyanyelvi intuíciónk, illetve a Németh T. (1991) által megfogalmazott elvek alapján állapították meg a mondathatárokat.” Ezt követően közlik, hogy a BUSZI-2 és a Magyar Nemzeti Szövegtárból (MNSz) vett minta összehasonlítása azt mutatja, hogy a BUSZI terepmunkások átlagos mondathossza 4,6, az adatközlőké 8,5 szó, viszont a kizárólag írott szövegeket tartalmazó MNSz-ben az átlagos mondathossz 17,1 szó.

2. Az 1. pontban összefoglalt megállapításokhoz a következő pontosításokat fontosnak tartom közzétenni. Mivel a BUSZI munkálatait 25 éven át (1985-től 2010-ig) irányítottam, főlhívom az olvasók figyelmét arra, hogy a BUSZI-2 korpusz lejegyzését és ellenőrzését végző nyelvészek a megnyilatkozás-határok jelölésekor semmilyen explicit szabályt, utasítást nem követtek. Ennek gyakorlati okai voltak: jól tudtuk ugyanis, hogy a megnyilatkozás-határok felelős jelöléséhez se időnk, se munkaerőnk nem lesz elégséges. Ez már akkor nyilvánvalóvá vált, amikor VARGA LÁSZLÓ elkészítette a gazdagréti felvételek intonációs átíratát. Erről VARGA (1988: 5) joggal közölte, hogy „Az átírat [...] feltünteti a mondathatárokat.” Az átírat elkészítésének munkaigényét jól mutatja, hogy a felvétel átíratában az intonáció bejelölése Vargának hat órájába került. Ez azt jelenti, hogy az egyébként korrekten lejegyzett 20 percnyi gazdagréti felvételt tartalmazó átíratban a dallam-, hangsúly- és szünetprozodémák bejelölése hat óráig tartott (l. KONTRA 1988: 73–4).

Ha a Varga-átírat tapasztalatai nem lettek volna elegendők ahhoz, hogy lemondjunk a BUSZI szövegek lejegyzésekor a megnyilatkozás-határok jelöléséről, akkor bizonyosan meggyőztek volna WACHA (1988), NÉMETH T. (1991) és AUER (1992) tanulmányai. De elegendők voltak.

Az MNSz és a BUSZI-2 összehasonlításakor jó tudnunk, hogy – egy, a fenti cikk szerzőitől vett példával – az „*Előtte Zuglóban laktunk a nagymamáméknál. Aki most ott lakik szüntén egyedül.*” szöveg két mondatra tagolása írott korpuszban nem okoz fejfájást, de beszédkorpuszban okozhat, mivel a szünet, a dallam s más tényezők összjátéka indokolhatja az egy, de a két megnyilatkozásra tagolást is.

Az itt említett VÁRADI–ORAVECZ–PEREDY-közleményt megelőzte VÁRADI TAMÁS „A BUSZI társalgási modulok lexikai és szintaktikai jellegzetességei” című előadása a Nyelvtudományi Intézetben 2009. október 20-án. Ennek vitájában a BUSZI korpusz lejegyzésében és ellenőrzésében oroszánrészt vállaló nyelvészek (vagyis nem az idézetben említett „BUSZI-korpusz tagolásánál a szöveget annotáló személyek”) főlhívták az előadó figyelmét arra, hogy a BUSZI-ban – az ismert okok miatt – nem célszerű mondathosszokat számolni.

A hivatkozott irodalom

- AUER, PETER 1992. The Neverending Sentence: Rightward Expansion in Spoken Language. In: KONTRA–VÁRADI eds. 1992: 41–59.
- KONTRA MIKLÓS 1988. Szövegjegyzési és elemzési kérdésekről a gazdagréti felvételek kapcsán. In: KONTRA szerk. 1988: 59–75.
- KONTRA MIKLÓS szerk., 1988. Beszélt nyelvi tanulmányok. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Bp.
- KONTRA, MIKLÓS – VÁRADI, TAMÁS eds. 1992. Studies in Spoken Languages: English, German, Finno-Ugric. Linguistics Institute, Hungarian Academy of Sciences, Bp.
- NÉMETH T. ENIKŐ 1991. A megnyilatkozás-típus elméleti kérdései és a szóbeli diskurzusok megnyilatkozás-példányokra tagolása. Kandidátusi értekezés, Szeged.
- VÁRADI TAMÁS – ORAVECZ CSABA – PEREDY MÁRIA 2012. A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú lexikai és szintaktikai jellemzői. Általános Nyelvészeti Tanulmányok 24: 199–222.
- VARGA LÁSZLÓ 1988. A gazdagréti kábeltelevízió műsorából válogatott anyag intonációs átírata. In: KONTRA szerk. 1988: 5–21.
- WACHA IMRE 1988. Élő nyelvi (spontán) szövegek megnyilatkozásainak (szintaktikai) vizsgálati szempontjaihoz (A gazdagréti kábeltelevízió élő nyelvi felvételei alapján). In: KONTRA szerk. 1988: 102–58.

KONTRA MIKLÓS

SZEMLE**Új helynévtörténeti monográfiák a debreceni névtani műhely sorozatából**

- PÓCZOS RITA, Nyelvi érintkezés és a helynévrendszerek kölcsönhatása. A Magyar Névarchívum Kiadványai 18. Debreceni Egyetemi Kiadó, 2010. 237 lap
- RÁCZ ANITA, Adatok a népnévvel alakult régi településneveink történetéhez. A Magyar Névarchívum Kiadványai 19. Debreceni Egyetemi Kiadó, 2011. 248 lap
- GYÓRFFY ERZSÉBET, Korai ómagyar kori folyóvíznevek. A Magyar Névarchívum Kiadványai 20. Debreceni Egyetemi Kiadó, 2011. 224 lap
- RESZEGI KATALIN, Hegynevek a középkori Magyarországon. A Magyar Névarchívum Kiadványai 21. Debreceni Egyetemi Kiadó, 2011. 216 lap

1. A 20. század második felének helynévkutatását áttekintő művében HOFFMANN ISTVÁN így fogalmaz: „Az 1960-as–70-es években a leíró névtan előretörése ellenére a történeti helynévkutatás jelentette továbbra is a névtani vizsgálatok meghatározó területét” (2003: 121). Fokozottan igaz e megállapításnak a második fele a 20. század utolsó évtizede óta eltelt időszakra, sőt talán nem túlzás úgy fogalmaznunk, hogy a történeti kutatások dominánssá váltak a helynévieken belül. Hasonlóan vélekedik erről máshol maga HOFFMANN ISTVÁN is: „A történeti szemléletű helynévkutatás az 1990-es évek magyar névtudományá-